

Problematika dobne granice kaznene odgovornosti maloljetnika u Hrvatskoj

Stručić, Mihaela

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:247663>

Rights / Prava: [In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-19**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Katedra za kazneno pravo

Mihaela Stručić

**PROBLEMATIKA DOBNE GRANICE KAZNENE
ODGOVORNOSTI MALOLJETNIKA U HRVATSKOJ**

Diplomski rad

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Marta Dragičević Prtenjača

Zagreb, rujan 2024. godine

Izjava o autorstvu rada

Ja, *Mihaela Stručić*, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljen način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Mihaela Stručić v.r.

SAŽETAK:

Maloljetničko kazneno pravo čini poseban dio u okviru kaznenog prava. Sastoji se od materijalnog, procesnog i izvršnog dijela, a ovaj rad posebnu pažnju posvećuje materijalnom dijelu. Još u prošlom stoljeću uvidjela se potreba posebnog tretmana maloljetnika zbog njihovog različitog psihofizičkog razvoja i uopće mogućnosti shvaćanja počinjenog kaznenog djela. Brojni pravni akti iz tog razdoblja potvrđuju da je poseban naglasak bio na drugačijem postupku i sankcijama izrečenim maloljetnicima.

Danas je zadržan taj poseban tretman maloljetnika te se on samo još više proširuje. Posebna pažnja koja se posvećuje maloljetnicima vidljiva je i u brojim istraživanjima kojima se nastoje dokučiti uzroci maloljetničke delinkvencija. Nadalje, iz statističkih podataka koji se odnose na maloljetnike možemo primijetiti da iako je broj prijavljenih maloljetnih počinitelja u porastu, s druge strane, broj osuđenih maloljetnika se smanjuje. Takvi rezultati najviše su odraz načela svrhovitosti zbog kojeg protiv mnogo maloljetnika uopće nije pokrenut kazneni postupak.

Glavni izvor prava za maloljetne počinitelje kaznenih djela je Zakon o sudovima za mladež koji uređuje i materijalne i procesne odredbe. U materijalnopravnom dijelu Zakon o sudovima za mladež najviše uređuje sankcije za maloljetnike (odgojne mjere i kaznu maloljetničkog zatvora) koje predstavljaju bitnu razliku u odnosu na sankcije, tj. kazne za odrasle počinitelje.

Posebnu pažnju potrebno je posvetiti dobnoj granici maloljetnika koja je danas određena formalno, odnosno prema navršenim godinama počinitelja, neovisno o subjektivnim elementima počinjenja kaznenog djela u svakom konkretnom slučaju.

Ključne riječi: maloljetnici, maloljetničko kazneno pravo, maloljetničke sankcije, dobna granica kaznene odgovornosti maloljetnika

SADRŽAJ:

1. Uvod.....	1
2. Povijesni prikaz hrvatskog maloljetničkog kaznenog prava.....	2
3. Etiologija maloljetničke delinkvencije.....	3
4. Statistika maloljetničke delinkvencije.....	5
5. Materijalno maloljetničko pravo.....	7
5.1. Dobna granica maloljetnika.....	19
6. Zaključak.....	23

1. UVOD

Do značajnijeg razvoja hrvatskog maloljetničkog kaznenog prava i ideje o potrebi posebnog tretmana maloljetnika i djece dolazi početkom 20. stoljeća.¹ Danas, s obzirom na razvoj psihologije, socijalne pedagogije, biologije i drugih srodnih znanosti ta potreba posebnog postupanja prema maloljetnicima još se više ističe. U središtu je takvih zagovora pojam „najbolji interes djeteta“ koji proklamiraju i razni međunarodni dokumenti od kojih se svakako ističe Konvencija o pravima djeteta (u daljnjem tekstu: Konvencija).² Također, značajnu ulogu u tumačenju Konvencije imao je i Odbor za prava djeteta (u daljnjem tekstu: Odbor) koji je iznio stajalište da se djeca razlikuju od odraslih počinitelja u psihofizičkom razvoju kao i u drugim potrebama što dovodi do drugačijeg tretman djece kao počinitelja i predstavlja osnovu za njihovu smanjenu odgovornost.³

Maloljetničko kazneno pravo kao poseban dio kaznenog prava sastoji se od materijalnog, procesnog i izvršnog dijela, a ovaj rad posebnu pažnju posvetit će upravo materijalnom dijelu s naglaskom na problematiku dobne granice maloljetnika.⁴ Naime, iako je u pravilu u hrvatskom pravnom sustavu dijete svaka osoba koja još nije navršila 18. godina u skladu s Konvencijom⁵, u maloljetničkom kaznenom pravu postoji razlikovanje s obzirom na dijete počinitelja i dijete žrtvu. Ukoliko se radi o žrtvi, dijete je svaka osoba do nenavršenih 18. godina, a Kazneni zakon (u daljnjem tekstu: KZ)⁶ sadrži i posebno razlikovanje djece do 15. godine. S druge strane, prema Zakonu o sudovima za mladež (u daljnjem tekstu: ZSM)⁷ dijete kao počinitelj naziva se maloljetnik i to je osoba koja je navršila 14. i više godina, ali još uvijek nije navršila 18. godina.⁸ Razlikovanje je značajno jer osoba koja nije navršila 14. godina

¹ Carić, A., Kustura, I., *Sudovi za mladež: ustrojstvo, sastav i nadležnost prema Zakonu o sudovima za mladež*, HLJKPP, vol. 16, br. 2, 2009, str. 863.

² Zagorec, M.: *Problematika postupanja prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela*, Policijska sigurnost (Zagreb), godina 26, 2017., broj 4, str. 283.

³ Dragičević Prtenjača, M., Bezić, R., Zagorec, M.: *Vizura hrvatskog maloljetničkog kaznenog prava pri odlučivanju o maloljetničkom zatvoru i njegovu pridržaju-postoje li kriteriji ili je sve diskrecijska odluka suda*, Zbornik Pravnog Fakulteta Zagreb, 71, (3-4), 2021., str. 378.

⁴ Zagorec, M. *op.cit.* (bilj. 2.), str. 284.

⁵ Grgić Blažinović J., *Poredbeni prikaz i problematika dobne granice kaznene (ne)odgovornosti maloljetnih počinitelja kaznenih djela*, više na: <https://www.iusinfo.hr/aktualno/u-sredistu/poredbeni-prikaz-i-problematika-dobne-granice-kaznene-ne-odgovornosti-maloljetnih-pocinitelja-kaznenih-djela-55009> (12.8.2024.)

⁶ Kazneni zakon, NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22, 114/23, 36/24 (dalje: KZ)

⁷ Zakona o sudovima za mladež, NN 84/11, 143/12, 148/12, 56/15, 126/19 (dalje ZSM)

⁸ Čl. 2. ZSM-a

života, a ostvarila je obilježja kaznenog djela uopće ne može za to odgovarati. Drugim riječima, radi se o strogo formalno određenoj granici pojma maloljetnika s obzirom na njegovu dob.⁹ Također, postoji i razlikovanje unutar same skupine maloljetnika na mlađe i starije maloljetnike. Mlađi je maloljetnik osoba koja je navršila 14. godina, ali još uvijek nije navršila 16. godina, dok je stariji maloljetnik osoba koja je navršila 16. godina, a još uvijek nije navršila 18. godina.¹⁰ To razlikovanje bitno je zbog različitih sankcija koje se mogu odrediti osobi ovisno o tome radi li se o mlađem ili starijem maloljetniku. Sankcije koje se mogu izreći maloljetniku propisane su Zakonom o sudovima za mladež koji predstavlja glavni izvor prava za materijalno i procesno maloljetničko kazneno pravo.¹¹

S obzirom na svoju značajnu ulogu u maloljetničkom kaznenom pravu, Zakon je i glavni izvor ovog rada koji će primarno predstaviti materijalne odredbe maloljetničkog kaznenog prava s posebnim osvrtom na dobnu granicu maloljetnika koja je danas u hrvatskom pravu određena samo formalno temeljem starosti maloljetne osobe.

2. POVIJESNI PRIKAZ HRVATSKOG MALOLJETNIČKOG KAZNENOG PRAVA

Iako su i ranije postojala nastojanja da se maloljetnici tretiraju na drugačiji način od odraslih počinitelja kaznenih djela, prvi normativni akt kojim je sustavno obuhvaćena i posebno regulirana pravna materija koja se odnosi na maloljetnike bila je Naredba bana Hrvatske, Slavonije i Dalmacije o kažnjavanju i zaštićivanju mladeži (u daljnjem tekstu: Naredba) donesena 13. prosinca 1919. godine.¹² Prema Naredbi, bila je isključena mogućnost kaznenog progona „nedoraslih“, tj. osoba do 14. godine života. Također, kao sankcija je za njih bio predviđen neki oblik „prisilnog uzgoja“, bilo u zavodu ili u drugoj obitelji koji bi odabrao tutorstveni sud te kućno ili školsko kažnjavanje. Naredba uvodi i pojam „mlađahno lice“ (osoba od 14. do 18. godina) koje je bilo izjednačeno s „nedoraslom“ osobom pod uvjetom da je bilo „neubrojivo“. Drugim riječima, radi se o tzv. institutu *discernementa* prema kojem je moguća primjena kaznene sankcije prema maloljetnoj osobi ukoliko je ona dovoljno zrela da shvati nepravu svog postupanja, a kasnije i da je u skladu sa shvaćenim nepravom bila u stanju vladati

⁹ Grgić Blažinović J. *op.cit.* (bilj. 5.)

¹⁰ *Ibid.*

¹¹ Čl. 5. ZSM-a

¹² Singer M.: *Kaznenopravna odgovornost i zaštita mladeži*, Nakladni zavod Globus: Ministarstvo unutarnjih poslova RH, 1998., Zagreb, str. 14.

svojim postupcima. Kada je riječ o „ubrojivom mlađahnom licu“ Naredba je propisivala mogućnost izricanja odgojne mjere ukora, otpuštanje na prokušavanje, prisilni uzgoj i kaznu lišenja slobode.¹³

Nadalje, većinu odredbi iz Naredbe 1929. godine preuzeo je Krivični zakonik Kraljevine Jugoslavije (u daljnjem tekstu: Zakonik). Zakonik je također razlikovao mlađe maloljetnike od 14. do 17. godina te starije maloljetnike od 17. do 21. godine.¹⁴ Poseban režim sankcija vrijedio je samo za mlađe maloljetnike dok se, s druge strane, stariji maloljetnik mogao kazniti, ali su te kazne bile ublažene što je značilo da nema smrtne kazne niti kazne „večite robije“.¹⁵ Nadalje, Krivični zakonik iz 1947. godine i 1951. godine predviđa četiri, odnosno tri odgojne mjere za maloljetnike, no mnogo je značajnija novela Krivičnog zakonika iz 1959. godine prema kojoj je znatno unaprijeđena mogućnost individualizacije sankcija za maloljetnike. Naime, novela je predviđala čak osam odgojnih mjera i kaznu maloljetničkog zatvora, no ona se mogla izreći isključivo starijem maloljetniku i to samo u iznimnim slučajevima.¹⁶

U novijoj hrvatskoj povijesti, točnije 1997. godine, donesen je Zakon o sudovima za mladež, a danas je na snazi Zakon o sudovima za mladež iz 2011. godine s nekoliko novela. Zakon obuhvaća materijalne i procesne odredbe primjenjive prema maloljetnicima te naglašava potrebu njihovog posebnog tretmana koji je prije svega vidljiv u posebnim materijalnim načelima maloljetničkog prava - načelo individualizacije maloljetničkih sankcija, načelo supsidijariteta u primjeni maloljetničkih sankcija i promjenjivost maloljetničkih sankcija, o kojima će biti više riječi u daljnjem dijelu rada.¹⁷

3. ETIOLOGIJA MALOLJETNIČKE DELINKVENCije

Maloljetnička delinkvencija u teoriji predstavlja oblik kriminalnog ponašanja koje čine maloljetnici u kaznenopravnom smislu.¹⁸ Ona je s vremenom postala poseban predmet proučavanja kriminološke fenomenologije i etiologije što znači da su znanstvenici prepoznali maloljetničku delinkvenciju kao posebnu skupinu koja ima neke specifične značajke i u

¹³ Singer M., *op.cit.* (bilj. 12.), str. 15.

¹⁴ Carić A., Kustura I., *op.cit.* (bilj. 1.), str. 863.

¹⁵ Singer M., *op.cit.* (bilj. 12.), str. 16.

¹⁶ *Ibid.*, str. 17.

¹⁷ Rizvić D., Prtenjača Dragičević M., *Zakon o sudovima za mladež-sudska praksa i primjena, problemi u praksi*, Pravosudna akademija, 2022., Zagreb, str. 12.

¹⁸ Kujundžić Peto L., *Djeca u kaznenom pravu, počinitelji i žrtve*, Školska knjiga, 2019., Zagreb, str. 18.

konačnici dovodi do potrebe posebnog tretmana maloljetnika.¹⁹ Kriminološka fenomenologija bavi se proučavanjem pojavnih oblika kažnjivih ponašanja dok je, s druge strane, glavni predmet istraživanja kriminološke etiologije uzrok kažnjivih ponašanja.²⁰ Jedno od najznačajnijih istraživanja u Hrvatskoj o uzrocima delinkventnog ponašanja mladih proveo je Ricijaš. On u svojem istraživanju proučavao uzroke delinkvencije mladih razmatrajući ih sa stajališta bioloških, psiholoških i socioloških teorija te oslanjajući se na identifikaciju rizičnih i zaštitnih čimbenika u svakom području života.²¹ Rizične čimbenike definiramo kao bilo koji utjecaj koji pojačava vjerojatnost prvog pojavljivanja poremećaja, napredovanja prema vrlo ozbiljnu stanju te podržavanja problematičnih stanja. S druge strane, zaštitni čimbenici su uvjeti koji štite maloljetnika od negativnih posljedica izloženosti riziku i to smanjivanjem utjecaja rizika ili utjecanjem na način na koji će maloljetnik odgovoriti na rizike.²² Rezultati Ricijaševog istraživanja pokazali su kako su mladi uzroke svog delinkventnog ponašanja najskloniji pripisati nepromišljenosti i situaciji kao i da se povećanjem rizičnosti maloljetnika i intenziteta njihove kriminalne aktivnosti povećava i broj rizičnih čimbenika kojima pripisuju svoje ponašanje.²³

Nadalje, istraživanje o rizičnim čimbenicima provela je i Majdak. Prema tom istraživanju poznavanje određenih događaja, okolnosti, ponašanja i stanja može pomoći u predviđanju budućeg delinkventnog ponašanja. Naime, u objašnjenjima delinkvencije najviše se spominju individualni rizični čimbenici (biološki, kognitivni i emocionalni), zatim oni u obiteljskom okružju (odnosi, odgojni stilovi, cjelovitost obitelji, socio-patološke pojave), nadalje oni povezani s obrazovanjem i vršnjacima te na kraju oni koji su važni za recidivizam maloljetnika.²⁴

Ostala istraživanja provedena u Hrvatskoj (Cajner Mraović i Kovčo 1992., Butorac i Mikšaj Todorović 1993. te Cajner Mraović 1995. i 1996.)²⁵ pokazala su da se maloljetnička delinkvencija veže uz specifične socio-ekonomske uvjete, nisku razinu obrazovanja roditelja,

¹⁹ Derenčinović D., Getoš A., *Uvod u kriminologiju*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2008., Zagreb, str. 264.

²⁰ *Ibid.*, str. 20.

²¹ Kujundžić Peto L., *op.cit.* (bilj. 18.), str. 18.

²² *Ibid.*, str. 19.

²³ *Ibid.*, str. 18.

²⁴ *Ibid.*, str. 19.

²⁵ *Ibid.*, str. 18.

nedostatak materijalnih sredstava i neodgovarajuće stambene uvjete. No, nisu zamijećene razlike među maloljetnicima u urbanim i ruralnim sredinama.²⁶

Zaključno, među svim autorima novijeg doba postoji suglasje da je maloljetnička delinkvencija posljedica složenih i višestrukih isprepletenih djelovanja brojnih objektivnih i subjektivnih čimbenika, makro-socijalnih i mikro-socijalnih činitelja. Sama istraživanja uzroka maloljetničke delinkvencije potvrđuju da među rizične čimbenike spadaju školski uspjeh, obiteljski odnosi i stabilnost, roditeljska kontrola, veze s vršnjacima i nezaposlenost. Također, istraživanjima je potvrđeno da su kriminogeni čimbenici loši odnosi u obitelji i slab roditeljski nadzor, zatim druženje s asocijalnim i antisocijalnim osobama te utjecaj takvih članova obitelji, školski neuspjeh, nedostatak radnog iskustva te konzumiranje alkohola i droge.²⁷

Osim uzroka maloljetničke delinkvencije, potrebno je spomenuti i motive – prema suvremenim znanstvenim istraživanjima okvirne pretpostavke motivacije maloljetnika za delinkventnim ponašanjem su: 25% njih želi se pridružiti drugima (pritisak vršnjaka), zatim njih 12% povodi se za svojim prijateljima, 11% čini to je ih to uzbuđuje, odnosno uživaju u tome, 10% to čini iz zabave, a čak 7% iz dosade.²⁸

4. STATISTIKA MALOLJETNIČKE DELINKVENCije

Statistički podaci o bilo kojoj skupini delinkvenata značajan su alat jer nam pomažu u pokušaju sprječavanja, odnosno barem smanjivanja potencijalne buduće delinkvencije. Oni imaju još veći značaj kad govorimo o maloljetnicima čiji psihofizički razvoj još nije dovršen pa ih je ponekad lakše navesti da se odupru napastima delinkvencije.

Državni zavod za statistiku u travnju 2024. godine objavio je podatke o *Maloljetnim počiniteljima kaznenih djela prema vrstama odluka u 2023. godini*. Prema tim podacima, u 2023. godini, državna odvjetništva u Republici Hrvatskoj donijela su odluke u povodu prijava za počinjena kaznena djela za 1 096 maloljetnih počinitelja kaznenih djela (od toga je 141 osoba ženska), što predstavlja povećanje od 3,9% u odnosu na 2022. godinu. Nadalje, u prethodnoj godini bilo je 302 optuženih maloljetnika (od toga 33 ženske osobe) što predstavlja smanjenje za 7,6% u odnosu na 2022. godinu. Broj osuđenih maloljetnika također se smanjio

²⁶ Kujundžić Peto L., op.cit. (bilj. 18.), str.20.

²⁷ *Ibid.*, str. 21.

²⁸ *Ibid.*, str. 24.

i to za 1,8% – u 2023. godini broj je iznosio 269 osuđenih (od toga 30 ženskih osoba), a u 2022. godini 274 osuđena maloljetnika.²⁹

Kada detaljnije pogledamo podatke koji se odnose na odluke Državnog odvjetništva vidljivo je da, iako je bilo 1096 prijavljenih maloljetnika, za značajan broj njih postupak ipak nije pokrenut. Naime, za 407 maloljetnika podnesen je prijedlog za izricanje kazne ili druge mjere dok za čak 674 maloljetnika nije uopće pokrenut postupak. Najčešći razlozi za nepokretanje postupka su oni koji se odnose na svrhovitost (u 455 slučajeva) te razlog da ne postoji osnovana sumnja da je osoba počinila kazneno djelo (u 135 slučajeva). Za preostalih 15 maloljetnika obustavljen je pripremni postupak i to najčešće također iz razloga svrhovitosti. Iz priloženih podataka vidljivo je da je najčešći razlog zašto svi prijavljeni maloljetnici na kraju nisu osuđeni razlog svrhovitosti koji predstavlja jedno od temeljnih načela maloljetničkog kaznenog prava.³⁰

Nadalje, značajne su i odluke sudova koje se odnose na maloljetnike. Sudovi su u prethodnoj godini donijeli odluke za ukupno 302 maloljetnika. Prema 269 maloljetnika izrečene su kazne ili druge mjere dok je za njih 33 obustavljen postupak. Ponovno je glavni razlog za obustavu postupka razlog svrhovitosti. Kada detaljnije pogledamo izrečene kazne i druge mjere postoje razlike između mlađih i starijih maloljetnika. Naime, isključivo starijim maloljetnicima može biti izrečen maloljetnički zatvor pa je stoga njih 13 poslano u maloljetnički zatvor, a preostalima je izrečen pridržaj maloljetničkog zatvora (45) ili neka odgojna mjera (110). Među odgojnim mjerama, prema starijim maloljetnicima, najčešće su mjere upozorenja. Mlađim maloljetnicima, s druge strane, mogu biti izrečene samo odgojne mjere pa se kao najčešće odgojne mjere, među 101 mlađim maloljetnikom, javljaju mjere pojačanog nadzora (40). Zaključno, ukupno prema mlađim i starijim maloljetnicima izrečeno je 211 odgojnih mjera, što predstavlja 78,4%.³¹

Potrebno je spomenuti da prema podacima o prijavljenim kaznenim djelima maloljetnici najčešće čine kaznena djela protiv imovine (496 prijava), zatim kaznena djela protiv života i tijela (153 prijave), nadalje kaznena djela protiv osobne slobode (130 prijava), kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta (84 prijave), zatim tzv. ostala kaznena djela (75

²⁹ Državni zavod za statistiku, *Maloljetni počinitelji kaznenih djela prema vrsti odluke u 2023*, od 8. travnja 2024., Zagreb, više na: <https://podaci.dzs.hr/2024/hr/76784> (12.8.2024.)

³⁰ *Ibid.*

³¹ *Ibid.*

prijava), kaznena djela protiv javnog reda (72 prijave) i kaznena djela protiv zdravlja ljudi (60 prijava).³²

Zaključno, statistički podaci iz 2023. godine o maloljetničkoj delinkvenciji pokazuju povećanje broja prijavljenih maloljetnika u odnosu na 2022. godinu. No, s druge strane, broj optuženih i osuđenih maloljetnika je smanjen. Takvi podaci rezultat su nepokretanja postupka ili obustave postupka zbog načela svrhovitosti koje predstavlja jedno od temeljnih načela procesnog maloljetničkog kaznenog prava.³³

5. MATERIJALNO MALOLJETNIČKO KAZNENO PRAVO

Maloljetničko kazneno pravo dijeli se na materijalno, procesno i izvršno pravo. Procesno pravo uređuje postupak pred sudovima i drugim nadležnim tijelima prema maloljetnicima i uređen je Zakonom o sudovima za mladež. Izvršno pravo odnosi se na pravila vezana uz izvršenje kazne maloljetničkog zatvora i drugih mjera koje se mogu izreći maloljetnicima te ga uređuje Zakon o izvršavanju sankcija izrečenih maloljetnicima za kaznena djela i prekršaje i Zakon o sudovima za mladež.

Zakon o sudovima za mladež također uređuje i materijalne odredbe maloljetničkog kaznenog prava. On je *lex specialis* za maloljetnike, a supsidijarno se primjenjuju i Kazneni zakon te Zakon o kaznenom postupku, za sva pitanja koja nisu uređena Zakonom o sudovima za mladež.³⁴ Osim domaćeg zakonodavstva, položaj i prava maloljetnih delikvenata uređena su i brojim međunarodnim dokumentima. U pogledu međunarodnih dokumenata vrlo je značajna djelatnost Ujedinjenih naroda (dalje u tekstu: UN) u okviru koje su donesene brojne smjernice i pravila koja se odnose na djecu i maloljetnike. Osim već spomenute Konvencije o pravima djeteta iz 1989. godine, u pogledu prava maloljetnika ističu se tzv. Pekinška pravila iz 1985. godine („Standardna minimalna pravila UN-a za provođenje sudskih postupaka prema maloljetnicima“), zatim tzv. Rijadske smjernice („Smjernice UN-a za prevenciju maloljetničke delikvencije“) i tzv. Havanska pravila („Pravila UN-a za zaštitu maloljetnika lišenih slobode“) iz 1990. godine te tzv. Bečke smjernice iz 1997. godine (odnose se na provođenje maloljetničkog pravosuđa).³⁵ Nadalje, za Republiku Hrvatsku kao članicu Europske Unije

³² Državni zavod za statistiku, *op.cit.* (bilj. 29.)

³³ Rizvić D., Prtenjača Dragičević M., *op.cit.* (bilj. 17.), str. 12.

³⁴ Zagorec M., *op.cit.* (bilj. 2.), str. 285.

³⁵ Mandić, S., Dodig Hundrić, D., Ricijaš, N. i Kuharić, M., *Percepcija stručnjaka o svrsishodnosti sustava maloljetničkog pravosuđa*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Vol. 39, No. 3, 2018., str. 1261.

značajna je i Direktiva (EU) 2016/800 Europskog parlamenta i Vijeća o postupovnim jamstvima za djecu koja su osumnjičeni ili optuženi u kaznenim postupcima (u daljnjem tekstu: Direktiva). Donesena je u svibnju 2016. godine, a njezin je cilj uspostaviti minimalna procesna jamstva u svim državama članicama kojima će se osigurati da djeca koja su osumnjičeni ili optuženi u kaznenom postupku mogu razumjeti i pratiti taj postupak te ostvariti pravo na pošteno suđenje, uz ostvarenje specijalne prevencije. Direktiva se primjenjuje na djecu koja su osumnjičeni ili optuženi u kaznenom postupku, na djecu koja su postala osumnjičeni ili optuženi tijekom policijskog ispitivanja ili ispitivanja nekog drugog tijela za izvršavanje zakonodavstva te na djecu koja su tražene osobe od trenutka njihova uhićenja u državi članici izvršenja.³⁶ Također je bitno naglasiti da se Direktiva primjenjuje od trenutka kada je maloljetnik postao osumnjičenik, odnosno okrivljenik u kaznenom postupku pa sve do pravomoćnog okončanja postupka, s iznimkom u odnosu na postupak izvršenja sankcija.³⁷

U pogledu nacionalnog zakonodavstva najvažniji je propis već spomenuti Zakon o sudovima za mladež. Već u uvodnim odredbama Zakona navodi se da se u njemu uređuju odredbe za mlade počinitelje kaznenih djela (maloljetnike i mlade punoljetnike) u materijalnom kaznenom pravu, odredbe o sudovima, o kaznenom postupku i o izvršenju sankcija te propisi o kaznenopravnoj zaštiti djece.³⁸ Nadalje, Zakon propisuje primjenu općeg prava – Kaznenog zakona, Zakona o kaznenom postupku, Zakona o sudovima, Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama, zakona kojima se uređuje izvršenje sankcija za kaznena djela i drugi opći propisi koji se primjenjuju samo ako Zakonom nije drugačije određeno.³⁹ U uvodnim odredbama Zakona također pronalazimo informacije o dobi počinitelja ovisno o tome radi li se o maloljetniku ili mlađem punoljetniku. Naime, maloljetnik je osoba koja je navršila 14. godina pa sve dok ne navrši 18. godina.⁴⁰ Osobe prije navršenih 14. godina apsolutno su kazneno neodgovorne, odnosno ako i ostvare obilježja kaznenog djela za to neće uopće odgovarati. Osobe mlađe od 14. godina ne izvode se pred sud niti im se izriču odgojne mjere previđene za maloljetnike, već se prepuštaju službama socijalne zaštite, a eventualna odgovornost može se tražiti od njihovih roditelja ili drugih osoba koje o njima skrbe. Iz navedenog zaključujemo da je pojam maloljetnika određen isključivo prema dobi osobe, drugim riječima, prema

³⁶ Prtenjača Dragičević M., Radić I., Rizvić D., *Maloljetničko kazneno pravo-Quid accidit?*, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, Vol. 29 No. 2, 2022., str. 379.

³⁷ *Ibid.*, str. 380.

³⁸ Čl. 1. ZSM-a

³⁹ Čl. 3. ZSM-a

⁴⁰ Čl. 2. ZSM-a

formalnom kriteriju što iz određenih razloga može biti problematično, a o čemu će više biti riječi na kraju poglavlja. Nadalje, između maloljetnika postoji podjela na mlađe i starije maloljetnike. Ta podjela dolazi do izražaja kod određivanja sankcija jer se mlađem maloljetniku mogu izreći odgojne i sigurnosne mjere, dok se starijem maloljetniku uz navedeno može izreći i kazna maloljetničko zatvora, odnosno pridržaj maloljetničkog zatvora. Stoga, mlađi je maloljetnik osoba koja ima navršenih 14. ili 15. godina života, a stariji maloljetnik mora imati navršenih 16. ili 17. godina života.⁴¹ Zakon propisuje i proširenu primjenu na mlađe punoljetnike – to su osobe koje su navršile 18. godina, a još nisu navršile 21. godinu.⁴² Za njih je značajno da, iako postoji nadležnost sud za mladež, sud može odlučiti hoće li primijeniti opće kazneno ili maloljetničko kazneno pravo. Mlađi su punoljetnici stoga svojevrsan most između maloljetništva i odrasle dobi te je kod njih prisutan visok stupanj individualizacije jer je sudu prepušteno da odluči o tome koje će pravo primijeniti u konkretnom slučaju.⁴³ Naime, očito je da je zakonodavac prepoznao potrebu da se u konkretnom slučaju odluči o primjeni prava jer to što je osoba napunila 18. godina ne mora nužno značiti njegovu zrelost i potrebu da se primjeni opće kazneno pravo jer to onda znači i strože kažnjavanje.

Nadalje, Zakon propisuje svrhu maloljetničkih sankcija. Naime, već sam naziv sankcije, a ne naziv kazna upućuju na to da svrha odgojnih mjera i maloljetničkog zatvora kod maloljetnika nije ista kao i kod odraslih počinitelja kaznenih djela. Prema Zakonu svrha je odgojnih mjera da se pružanjem zaštite, brige, pomoći i nadzora te osiguranjem opće i stručne naobrazbe maloljetnika prije svega utječe na njegov odgoj, razvijanje cjelokupne ličnosti i jačanje njegove osobne odgovornosti radi suzdržavanja od ponovnog počinjena kaznenog djela.⁴⁴ Ovdje je zapravo riječ o tzv. specijalnoj prevenciji prema kojoj želimo tog konkretnog maloljetnika spriječiti da čini nova kaznena djela. Drugim riječima, nama je bitno da se on kao takav popravi i da više ne čini kaznena djela već da izraste u uzornog građanina. Nadalje, u sljedećem stavku Zakon ponovno propisuje tzv. specijalnu prevenciju, ali i generalnu prevenciju kroz svrhu maloljetničkog zatvora. Prema Zakonu svrha je maloljetničkog zatvora poduzimanjem mjera odgoja, obrazovanja i stručnog osposobljavanja maloljetnika utjecati na razvoj njegove ličnosti i jačanje njegove osobne odgovornosti radi suzdržavanja od ponovnog počinjenja kaznenog djela, ali također i utjecati na ostale da ne čine kaznena djela.⁴⁵ Potrebno

⁴¹ Zagorec M., *op.cit.* (bilj. 2.), str. 286.

⁴² Čl. 2. ZSM-a

⁴³ Dragičević Prtenjača, M., Bezić, R., Zagorec, M., *op.cit.* (bilj. 3.), str. 380.

⁴⁴ Čl. 6. st.1. ZSM-a

⁴⁵ Čl. 6. st. 2. ZSM-a

je spomenuti da se maloljetnicima uz uvjete predviđene Zakonom mogu izreći i sigurnosne mjere, no ne i novčana kazna.⁴⁶ Naime, s obzirom da većina maloljetnika ne zarađuje vlastiti novac, plaćanje novčane kazne palo bi na teret roditelja ili skrbnika maloljetnika i time bi se izgubila svrha sankcije. Maloljetniku eventualno može biti naređeno da plati određeni iznos novca i to u pravilu u humanitarne svrhe nakon nekog odrađenog rada kroz tzv. posebne obveze o kojima će biti više riječ u daljnjem dijelu rada.

Odgojne mjere kao vrstu maloljetničkih sankcija možemo podijeliti u tri zasebne skupine te jednu posebnu mjeru koju ne možemo svrstati niti u jednu skupinu. Prva su skupina tzv. mjere upozorenja koje se sastoje od sudskog ukora i posebnih obveza. Nadalje, druga skupina su tzv. mjere pojačanog nadzora koje se sastoje od pojačane brige i nadzora te pojačane brige i nadzora uz dnevni boravak u odgojnoj ustanovi. Naziv treće skupine su zavodske mjere, a sastoje se od upućivanja u odgojnu ustanovu, upućivanja u posebnu odgojnu ustanovu i upućivanja u odgojni zavod. Posljednja je mjera upućivanje u disciplinski centar koju ne možemo svrstati niti u jednu gore spomenutu skupinu jer predstavlja hibridnu mjeru koja ima elementa mjera pojačanog nadzora i zavodskih mjera.⁴⁷

Najblaža je mjera sudski ukor koji sud izriče kada iz maloljetnikova odnosa prema počinjenom kaznenom djelu i njegove spremnosti da ubuduće ne čini kaznena djela može zaključiti da je i samim prijekorom postignuta svrha odgojnih mjera. Bitno je da sud maloljetniku ukaže na društvenu neprihvatljivost i štetnost njegova ponašanja i posljedice koja može imati za njega te da mu se u slučaju ponovnog činjavanja kaznenog djela može izreći teža sankcija.⁴⁸

Nadalje, sud može izreći tzv. posebne obveze, jednu ili više njih, ako ocijeni da je primjerenim nalogima ili zabranama potrebno utjecati na maloljetnika i njegovo ponašanje. Pritom sud mora voditi računa o spremnosti maloljetnika da surađuje u njihovu ostvarivanju i da mu budu prilagođene te one ne smiju biti nerazumne ili nemoguće. Njihovo najdulje trajanje je godinu dana, a sud ih može naknadno izmijeniti ili obustaviti. One nisu taksativno navedene u Zakonu već sud ima slobodu odrediti i neku drugu nenavedenu mjeru ako će se njome postići svrha sankcije. Neke od posebnih obveza navedenih u Zakonu su: isprika oštećeniku, redovito pohađanje škole, ne izostajanje s radnog mjesta, prihvaćanje zaposlenja, ne napuštanje prebivališta ili boravišta (bez odobrenja CSS), uključivanje u rad humanitarnih organizacija

⁴⁶ Čl. 5. st. 1. ZSM-a

⁴⁷ Čl. 7. st. 1. ZSM-a

⁴⁸ Čl. 9. ZSM-a

(komunalnog ili ekološkog značaja), popravak štete prema mogućnostima (rad može trajati maksimalno 60 sati unutar 3 mjeseca), suzdržavanje od posjećivanja određenih lokala i priredbi, itd.⁴⁹

Sljedeće su mjere pojačanog nadzora. Među njima razlikujemo pojačanu brigu i nadzora te pojačanu brigu i nadzor uz dnevni boravak u odgojnoj ustanovi. Pojačanu brigu i nadzor sud izriče kada ocijeni da odgoj i utjecaj roditelja ili skrbnika na ponašanje i razvoj maloljetnikove ličnosti nije dovoljan za ostvarenje svrhe odgojnih mjera, pa je potrebno poduzeti trajnije mjere odgoja uz brigu i nadzor nadležne službe.⁵⁰ Služba nadležna za provedbu pojačane brige i nadzora mora odrediti stručnu osobu koja će stalno utjecati na ličnost i ponašanje maloljetnika, brinuti se o njegovu liječenju, te nadzirati ispunjenje njegovih obveza i dužnosti.⁵¹ Također, sud će i roditeljima maloljetnika ili skrbniku dati posebne upute i obvezati ih da u svemu surađuju sa stručnom osobom.⁵² Ukoliko nadležna služba utvrdi da roditelji ili skrbnik ne postupaju u skladu s posebnim uputama ili ne surađuju sa stručnom osobom dužna je o tome obavijestiti državnog odvjetnika.⁵³ U pogledu trajanja mjere sud naknadno odlučuje, ali ono ne može biti kraće od šest mjeseci niti dulje od dvije godine,⁵⁴ a sud uz nju može izreći i jednu ili više posebnih obveza iz članka 10. Zakona ukoliko bi to bilo potrebno radi uspješnijeg izvršenja izrečene mjere.⁵⁵

Dok maloljetnik u slučaju mjere pojačane brige i nadzora ostaje u svom domu, a stručna osoba dolazi njega posjetiti, mjera pojačane brige i nadzora uz dnevni boravak u odgojnoj ustavi, s druge strane, podrazumijeva da maloljetnik iz doma (ili drugog mjesta u kojem prebiva) odlazi u odgojnu ustanovu i tamo provodi svoje vrijeme. Sud ju izriče kada ocijeni da je za ostvarenje svrhe odgojnih mjera prema maloljetniku potrebno poduzeti trajnije i intenzivnije mjere odgoja, posebno obrazovanjem i radnim osposobljavanjem, uz nadzor odgojitelja i drugih stručnjaka, a nije potrebno potpuno i trajnije izdvajanje iz njegove životne sredine.⁵⁶ Nadalje, trajanje mjere ne može biti kraće od šest mjeseci niti dulje od dvije godine te se maloljetniku mogu izreći i jedna ili više posebnih obveza ako se smatra da je to potrebno.⁵⁷

⁴⁹ Čl. 10. ZSM-a

⁵⁰ Čl. 11. st. 1. ZSM-a

⁵¹ Čl. 11. st. 2. ZSM-a

⁵² Čl. 11. st. 3. ZSM-a

⁵³ Čl. 11. st. 6. ZSM-a

⁵⁴ Čl. 11. st. 4. ZSM-a

⁵⁵ Čl. 11. st. 5. ZSM-a

⁵⁶ Čl. 12. st. 1. ZSM-a

⁵⁷ Čl. 12. st. 2. i 3. ZSM-a

Također, ta mjera ne može se zamijeniti niti obustaviti drugom mjerom prije proteka roka od šest mjeseci.⁵⁸

Sljedeće su mjere zavodske: upućivanje u odgojnu ustanovu, u odgojni zavod ili u posebnu odgojnu ustanovu. Mjeru upućivanja u odgojnu ustanovu sud će izreći kada je maloljetnika potrebno izdvojiti iz sredine u kojoj živi te uz pomoć, brigu i nadzor odgojitelja i drugih stručnjaka omogućiti trajnije djelovanje na njegovu ličnost, ponašanje, razvoj i odgoj, a osobito obrazovanjem i radnim osposobljavanjem.⁵⁹ Ona se u pravilu izvršava u ustanovi socijalne skrbi no, može se izvršavati i u udrugama specijaliziranim za djecu s problemima u ponašanju te kod udomitelja - tzv. Specijalizirano udomiteljstvo. Također, mjesto izvršavanja mjere može se promijeniti u skladu s procjenom stručnog tima.⁶⁰ Trajanje mjere je između šest mjeseci i dvije godine, no sud je dužan svakih šest mjeseci u sjednici vijeća preispitivati donesenu mjeru, odnosno ispitivali postoje li temelji za njezinu obustavu ili zamjenu za neku drugu mjeru.⁶¹ Postoji i ograničenje vezano uz mjeru prema kojem se ona ne može obustaviti prije proteka roka od šest mjeseci, ali se do tada može zamijeniti nekom od sljedećih mjera: mjera pojačane brige i nadzora uz boravaka u odgojnoj ustanovi, upućivanje u odgojni zavod ili upućivanje u posebnu odgojnu ustanovu.⁶²

Nadalje, dolazimo do mjere upućivanja u odgojni zavod koju sud izriče kada je maloljetnika nužno izdvojiti iz njegove životne sredine i primijeniti prema njemu pojačane mjere odgoja s obzirom na izražene poremećaje ponašanja i nedovoljnu spremnost da prihvati odgojne utjecaje. Pritom sud uzima u obzir težinu i narav počinjenog djela i jesu li prema maloljetniku i prije bile izrečene odgojne mjere ili maloljetnički zatvor.⁶³ Trajanje mjere je između šest mjeseci i tri godine te sud mora u sjednici vijeća svakih šest mjeseci odlučivati o mjeri, odnosno ispitati ima li osnova za obustavu mjere ili zamjenu mjere nekom drugom. Također, kao i mjera upućivanja u odgojnu ustanovu ne može se obustaviti prije proteka šest mjeseci⁶⁴, ali se u tom razdoblju može zamijeniti nekom od sljedećih mjera: upućivanje u odgojnu ustanovu ili upućivanje u posebnu odgojnu ustanovu.⁶⁵

⁵⁸ Čl. 18. st. 2. toč. 1. ZSM-a

⁵⁹ Čl. 15. st. 1. ZSM-a

⁶⁰ Čl. 15. st. 2. ZSM-a

⁶¹ Čl. 15. st. 3. ZSM-a

⁶² Čl. 18. st. 2. toč. 2. ZSM-a

⁶³ Čl. 16. st. 1. ZSM-a

⁶⁴ Čl. 16. st. 2. ZSM-a

⁶⁵ Čl. 18. st. 2. toč. 3. ZSM-a

Posljednja je od zavodskih mjera upućivanja u posebnu odgojnu ustanovu. To je mjera koju sud može izreći prema maloljetniku sa psihofizičkim oštećenjima umjesto upućivanja u odgojnu ustanovu ili odgojni zavod.⁶⁶ Također, navedena mjera može se izreći i umjesto sigurnosne mjere obveznog psihijatrijskog liječenja pod uvjetom da se u toj posebnoj odgojnoj ustanovi može osigurati liječenje maloljetnika.⁶⁷ U pogledu trajanja mjere treba naglasiti da maloljetnik ostaje u posebnoj odgojnoj ustanovi sve dok je to potrebno radi njegovog liječenja, zaštite ili osposobljavanja, ali najdulje u trajanju od tri godine dok minimalno trajanje mjere nije određeno zakonom.⁶⁸ Također, kao i kod ostalih zavodskih mjera postoji obvezna sudska kontrola svakih šest mjeseci – vijeće u sjednici ispituje potrebu daljnjeg izvršavanja mjere.⁶⁹

Zaključno, iz odredbi Zakona vidljivo je da postoji najdulje i najkraće moguće trajanje mjera pojačanog nadzora te zavodskih mjera što nas upućuje na zaključak da je zakonodavac smatrao da mora postojati neka minimalna granica prije čijeg isteka se uopće ne može postići svrha sankcija, odnosno da, s druge strane, mora postojati i maksimalna granica kako predugo trajanje neke mjere ipak ne bi narušilo svrhu izrečene sankcije. Nadalje, kod zavodskih mjera postoji i naredba o preispitivanju mjera svakih šest mjeseci što znači da je zakonodavac želio da se maloljetnik nakon izrečene mjere i dalje nadzire i promatra te prati njegov razvoj od strane suda i ostalih nadležnih osoba. Drugim riječima, nastoji se na sve moguće načine utjecati na popravljivanje maloljetnika što nije slučaj kod odraslih počinitelja kaznenih djela.

Posljednja je odgojna mjera upućivanje u disciplinski centar. Sud ju izriče kada ocijeni da je za ostvarenje svrhe odgojnih mjera potrebno kratkotrajno izdvajanje iz njegove životne sredine tijekom kojeg će odgovarajućim intenzivnim mjerama biti izvršen utjecaj na njegovu ličnost i ponašanje.⁷⁰ Boravak maloljetnika u centru može se urediti na neki od sljedećih načina: boravak subotom i nedjeljom na šest sati u trajanju od tri do osam tjedana; neprekidni boravak subotom i nedjeljom u trajanju od tri do osam tjedana; određeni broj sati tijekom dana u trajanju od četrnaest do trideset dana te neprekidni boravaka u trajanju od petnaest dana do tri mjeseca.⁷¹ Prilikom izricanja mjere sud mora paziti da maloljetnik zbog izvršavanja mjere ne izostane s redovite školske nastave ili radnog mjesta te uz navedenu mjeru sud može izreći i mjere pojačanog nadzora.⁷² Zakon također propisuje i da boravak maloljetnika u centra mora biti

⁶⁶ Čl. 17. st. 1. ZSM-a

⁶⁷ Čl. 17. st. 2. ZSM-a

⁶⁸ Čl. 17. st. 3. ZSM-a

⁶⁹ Čl. 17. st. 4. ZSM-a

⁷⁰ Čl. 13. st. 1. ZSM-a

⁷¹ Čl. 13. st. 2. ZSM-a

⁷² Čl. 13. st. 3. ZSM-a

ispunjen djelatnostima primjerenima njegovim osobinama i dobi, učenjem, korisnim radom koji odgovara njegovim sposobnostima i interesima, aktivnostima usmjerenim na razvijanje socijalnih vještina te drugim odgojnim sadržajima usmjerenim na razvijanje odgovornosti prema sebi i drugima.⁷³ Mjera upućivanja u disciplinski centar može se izreći i zbog toga što maloljetnik svojom krivnjom ne izvršava izrečene mu posebne obveze ili odbija ili na drugi način ometa izvršenje mjere pojačanog nadzora. Tada se maloljetnik upućuje na neprekidni boravak u centru u trajanju od najdulje mjesec dana.⁷⁴

Ukoliko se nakon donošenja odluke kojom se izrečena neka odgojna mjera pojave okolnosti kojih nije bilo u vrijeme donošenja odluke ili se za njih nije znalo, a one bi očito utjecale na izbor mjere, sud može izvršenje izrečene mjere obustaviti ili mjeru zamijeniti nekom drugom mjerom.⁷⁵ Također može izrečenu mjeru za vrijeme izvršavanja obustaviti ili zamijeniti drugom s obzirom na uspjeh koji je maloljetnik postigao, no uz već spomenuta ograničenja kod mjere pojačane brige i nadzor uz dnevni boravak u odgojnoj ustanovi, upućivanja u odgojnu ustanovu ili odgojni zavod.⁷⁶ Sud je dužan ponovno odlučivati o izrečenoj mjeri i to na ročištu u roku od sedamdeset i dva sata u slučajevima kada ga stručni radnik centra za socijalnu skrb obavijesti i predloži hitnu promjenu mjere zbog nesvrhovitosti njezinog daljnjeg provođenja u smislu odgojnog utjecaja, razloga ugroženosti sigurnosti maloljetnika i sredine u kojoj se mjera izvršava.⁷⁷

Daljnje odredbe Zakona propisuju obvezu ponovnog odlučivanja o nekoj odgojnoj mjeri. Naime, ako je od pravomoćnosti odluke kojom je izrečena zavodska mjera proteklo više od jedne godine, odnosno ako je od pravomoćnosti odluke kojom je izrečena neka druga odgojna mjera proteklo više od šest mjeseci, a da izvršenje mjere nije niti započelo, sud mora ponovno odlučiti o potrebi izvršenja izrečene mjere.⁷⁸ U tom slučaju sud može odlučiti da se izvrši izrečena mjera, da se ona ne izvrši ili da se zamijeni nekom drugom mjerom.⁷⁹ Sud će postupiti na isti način ukoliko se zavodska mjera počela izvršavati, ali se zbog bijega maloljetnika ili drugog razloga nije izvršavala dulje od šest mjeseci. Bitno je naglasiti da sud u tom slučaju treba prvo pribaviti mišljenje ustanove u kojoj se mjera izvršavala.⁸⁰

⁷³ Čl. 13. st. 4. ZSM-a

⁷⁴ Čl. 14. ZSM-a

⁷⁵ Čl. 18. st. 1. ZSM-a

⁷⁶ Čl. 18. st. 2. ZSM-a

⁷⁷ Čl. 18. st. 3. ZSM-a

⁷⁸ Čl. 20. st. 1. ZSM-a

⁷⁹ Čl. 20. st. 1. ZSM-a

⁸⁰ Čl. 20. st. 2. ZSM-a

Tijekom izvršavanja neke od zavodskih mjera sud može maloljetnika uvjetno otpustiti ukoliko on tu mjera izvršava najmanje šest mjeseci (formalni uvjet). Ta odluka može se donijeti samo ako se može opravdano očekivati da će se maloljetnik u sredini u kojoj bude živio dobro ponašati, nastaviti školovanje ili rad te da neće više činiti kaznena djela (materijalni uvjet). Opravdana očekivanja temelje se na postignutom uspjehu u odgoju maloljetnika.⁸¹ Nadalje, tijekom uvjetnog otpusta mogu se izreći mjere pojačanog nadzora i jedna ili više posebnih obveza.⁸² Ukoliko maloljetnik za vrijeme trajanja uvjetnog otpusta počini novo kazneno djelo, izbjegava školu ili zaposlenje, ne drže se izrečenih obveza u okviru pojačanog nadzora ili se u sredini u kojoj živi toliko loše ponaša da očito ne opravdanog razloga za njegov boravak izvan zavoda sud može opozvati uvjetni otpust. U slučaju opoziva, vrijeme koje je proveo na prijevremenom otpustu ne uračunava se u trajanje odgojne mjere.⁸³ Trajanje uvjetnog otpusta je najdulje do isteka zakonskog trajanja izrečene mjere ili do njezine obustave, odnosno do zamjene mjere drugom mjerom.⁸⁴

U slučaju stjecaja kaznenih djela sud će maloljetniku izreći jedinstvenu odgojnu mjeru za sva djela.⁸⁵ Sud će postupiti na isti način ukoliko nakon izrečene odgojne mjere utvrdi da je maloljetnik prije ili nakon njezina izricanja počinio neko kazneno djelo.⁸⁶

Osim odgojnih mjera, u maloljetničke sankcije spada i kazna maloljetničkog zatvora. Maloljetnički zatvor je kazna lišenja slobode s posebnostima u odnosu na uvjete izricanja, trajanje, svrhu i sadržaj sankcije.⁸⁷ On se može izreći samo starijem maloljetniku, tj. osobi koja je navršila 16. ili 17. godina, za kazneno djelo za koje je u zakonu propisana kazna zatvora tri godine ili teža kazna, kad s obzirom na narav i težinu djela i visok stupanj krivnje ne bi bilo opravdano izreći odgojnu mjeru nego je potrebno kažnjavanje.⁸⁸ Potrebno je napomenuti da se kazna maloljetničkog zatvora treba izricati kao *ultima ratio*, odnosno kao krajnje sredstvo sankcioniranja maloljetnika.⁸⁹

U pogledu odmjeravanja kazne maloljetničkog zatvora, on ne može biti kraći od šest mjeseci niti dulji od pet godina te se izriče na pune godine i mjesece. Iznimno, kad je u pitanju

⁸¹ Čl. 21. st. 1. ZSM-a

⁸² Čl. 21. st. 2. ZSM-a

⁸³ Čl. 21. st. 3. ZSM-a

⁸⁴ Čl. 21. st. 4. ZSM-a

⁸⁵ Čl. 22. st. 1. ZSM-a

⁸⁶ Čl. 22. st. 2. ZSM-a

⁸⁷ Čl. 24. st. 1. ZSM-a

⁸⁸ Čl. 24. st. 2. ZSM-a

⁸⁹ Dragičević Prtenjača, M., Bezić, R., Zagorec, M., *op.cit.* (bilj. 3.), str. 382.

kazneno djelo za koje je propisana kazna dugotrajnog zatvora ili se radi o stjecaju najmanje dva kaznena djela za koja je propisana kazna zatvora teža od deset godina, maloljetnički zatvor može trajati do deset godina.⁹⁰ Prilikom odmjeravanja kazne sud je vezan za najdulje pripisano trajanje kazne za počinjeno kazneno djelo, no može odstupiti od najmanje propisane mjere te kazne.⁹¹ Također, sud će uzeti u obzir sve okolnosti koje utječu na visinu kazne (prema Kaznenom zakonu), imajući pritom na umu stupanj zrelosti maloljetnika, vrijeme koje je potrebno za njegov odgoj, obrazovanje i stručno osposobljavanje.⁹² Svako lišenje slobode u vezi s kaznenim djelom uračunava se u izrečenu kaznu maloljetničkog zatvora.⁹³

U slučaju stjecaja kaznenih djela sud će izreći jedinstvenu kaznu maloljetničkog zatvora, bez prethodnog utvrđivanja kazne za svako pojedino djelo. Ukoliko sud smatra da za jedno kazneno djelo treba izreći odgojnu mjeru, a za drugo kaznu maloljetničkog zatvora, izreći će samo kaznu maloljetničkog zatvora.⁹⁴ Ako sud utvrdi da je maloljetnik nakon izricanja kazne maloljetničkog zatvora prije ili nakon izricanje te kazne počinio neko kazneno djelo također će izreći samo kaznu maloljetničkog zatvora.⁹⁵

Također, maloljetnik koji je osuđen na kaznu maloljetničkog zatvora može dobiti uvjetni otpust ukoliko je izdržao najmanje jednu trećinu svoje kazne. Za vrijeme trajanja uvjetnog otpusta mogu mu se izreći mjere pojačanog nadzora i posebne obveze. Trajanje uvjetnog otpusta ovisi o duljini izrečene kazne, odnosno on traje do isteka vremena za koje je izrečena kazna.⁹⁶ Postoji i mogućnost opoziva uvjetnog otpusta ukoliko maloljetnik za vrijeme trajanja uvjetnog otpusta počini jedno ili više novih kaznenih djela za koja je izrečena kazna zatvora od šest mjeseci ili kazna maloljetničkog zatvora od šest mjeseci.⁹⁷

Nadalje, sud može maloljetniku izreći pridržaj maloljetničkog zatvora što predstavlja tzv. modifikaciju maloljetničkog zatvora, odnosno to je uvjetna osuda *sui generis* u maloljetničkom kaznenom pravu.⁹⁸ Sud može izriče da je maloljetnik kriv za kazneno djelo i istodobno pridržava izricanje kazne maloljetničkog zatvora, odnosno ne izriče kaznu maloljetničkog zatvora.⁹⁹ To je moguće u slučajevima kada sud smatra da se izricanjem krivnje i prijetnjom

⁹⁰ Čl. 25. st. 1. ZSM-a

⁹¹ Čl. 25. st. 2. ZSM-a

⁹² Čl. 25. st. 3. ZSM-a

⁹³ Čl. 25. st. 4. ZSM-a

⁹⁴ Čl. 26. st. 1. ZSM-a

⁹⁵ Čl. 26. st. 2. ZSM-a

⁹⁶ Čl. 27. st. 1. ZSM-a

⁹⁷ Čl. 27. st. 2. ZSM-a

⁹⁸ Čl. 28. ZSM-a

⁹⁹ Čl. 28. st. 1. ZSM-a

naknadnog izricanja kazne može počinitelja odvratiti od daljnjih kaznenih djela (materijalni uvjet).¹⁰⁰ To tzv. vrijeme provjeravanja ne može biti kraće od jedne godine niti dulje od tri godine.¹⁰¹ Uz pridržaj, mogu mu se izreći i odgojne mjere pojačanog nadzora, upućivanje u disciplinski centar te jedna ili više posebnih obveza (čije trajanje ovisi o trajanju provjeravanja).¹⁰² Osim odgojnih mjera, uz pridržaj mu se može izreći i neka od sigurnosnih mjera: obvezno psihijatrijsko liječenje, obvezno liječenje od ovisnosti ili zabrana upravljanja motornim vozilom.¹⁰³ Maloljetniku kojem je izrečen pridržaj kazne maloljetničkog zatvora sud (koji vodi postupak za novo kazneno djelo koje je počinio maloljetnik za vrijeme provjeravanja) će naknadno izreći kaznu maloljetničkog zatvora ako ocijeni da je to potrebno radi odvratanja maloljetnika od daljnjeg činjenja kaznenih djela.¹⁰⁴ Također, sud može naknadno maloljetniku izreći kaznu maloljetničkog zatvora ako se on ustrajno protivi provođenju izrečenih odgojnih mjera ili se bez opravdanog razloga ne podvrgne izrečenoj sigurnosnoj mjeri.¹⁰⁵ Ako u navedenim slučajevima sud ne izrekne kaznu, odlučit će ostaju li na snazi izrečene mjere ili će izreći druge mjere.¹⁰⁶ Za naknadno izricanje kazne postoji vremensko ograničenje – najkasnije unutar jedne godine nakon proteka vremena provjeravanja.¹⁰⁷

Prema Zakonu, kazna maloljetničkog zatvora ne može se izvršiti ukoliko je proteklo deset godina od pravomoćnosti odluke kojom je izrečena kazna maloljetničkog zatvora u trajanju duljem od pet godina, nadalje ako je proteklo šest godina od pravomoćnosti odluke kojom je izrečena kazna maloljetničkog zatvora u trajanju duljem od tri godine ili ako su protekle četiri godine od pravomoćnosti odluke kojom je određena kazna maloljetničkog zatvora u trajanju do tri godine.¹⁰⁸

Bitan je i učinak kazne zatvora ili maloljetničkog zatvora na izvršenje odgojne mjere. Naime, ako je nakon izricanja ili tijekom izvršenja neke odgojne mjere maloljetnik počinio novo kazneno djelo za koje je izrečena kazna zatvora ili kazna maloljetničkog zatvora u trajanju od najmanje jedna godine, izrečena odgojna mjera neće se početi izvršavati, odnosno ako je izvršavanje već započelo, obustavit će se čim započne izdržavanje kazne. Ako je, s druge

¹⁰⁰ Čl. 28. st. 1. ZSM-a

¹⁰¹ Čl. 28. st. 2. ZSM-a

¹⁰² Čl. 28. st. 1. ZSM-a

¹⁰³ Čl. 28. st. 3. ZSM-a

¹⁰⁴ Čl. 29. st. 1. ZSM-a

¹⁰⁵ Čl. 29. st. 2. ZSM-a

¹⁰⁶ Čl. 29. st. 4. ZSM-a

¹⁰⁷ Čl. 29. st. 5. ZSM-a

¹⁰⁸ Čl. 30. ZSM-a

strane, izrečena kazna zatvora ili kazna maloljetničkog zatvora u trajanju kraćem od godine dana sud mora o presudi obavijestiti sud za mladež koji je donio odluku o odgojnoj mjeri te on odlučuje hoće li se odgojna mjera nakon izdržane kazne izvršavati.¹⁰⁹

Uz navedene odgojne mjere i kaznu maloljetničkog zatvora, posljednja je sankcija za maloljetnike izricanje neke od sigurnosnih mjera. Sigurnosne mjere izriču se sukladno Kaznenom zakonu, ali postoje određene posebnosti koje vrijede samo za maloljetnike.¹¹⁰ Naime, sigurnosna mjera obveznog psihosocijalnog tretmana i zabrane približavanja može biti izrečena samo uz neku od zavodskih mjera ili kaznu maloljetničkog zatvora. Nadalje, zabrana upravljanja motornim vozilom može biti izrečena samo starijem punoljetniku. Maloljetniku se ne mogu izreći sigurnosne mjere zabrane obavljanja određene djelatnosti ili dužnosti te udaljenje iz zajedničkog kućanstva.¹¹¹ Tzv. kurativne, odnosno medicinske mjere imaju ograničenje u pogledu trajanja – sigurnosna mjera obveznog psihijatrijskog liječenja i obveznog liječenja od ovisnosti traju do prestanka razloga zbog kojih su primijenjene, odnosno u svakom slučaju do prestanka izvršenja odgojnih mjera, kazne maloljetničkog zatvora ili protekom vremena pridržaja maloljetničkog zatvora.¹¹² Također, u svim slučajevima dvije prethodno navedene mjere moraju prestati nakon tri godine.¹¹³

Zakon navodi posebne odredbe o zastari kaznenopravnog postupanja i materijalnoj svrhovitosti. Prema njima, ako se radi o osobi koja je kazneno djelo počinila kao mlađi maloljetnik (što podrazumijeva 14. ili 15. navršenih godina) te je u vrijeme suđenja postala punoljetna, odnosno navršila je 18. godina, ali nije navršila 21. godinu može joj se suditi ako se radi o kaznenom djelu za koje je propisana kazna zatvora dulja od pet godina.¹¹⁴ Drugim riječima, suđenje nije nužno te joj se može izreći samo neka od zavodskih mjera koja može trajati najdulje do 23. godine života počinitelja. Prilikom odlučivanja o mjerama, sud uzima u obzir sve okolnosti iz vremena počinjenja, osobito težinu i narav djela, vrijeme koje je proteklo od počinjenja, ponašanje počinitelja, njegove obiteljske prilike, kako se on uključio u redoviti život te svrhu mjere.¹¹⁵ Nadalje, ako je osoba počinila kazneno djelo kao mlađi punoljetnik, a u vrijeme suđenja je navršila 21. godinu ne može joj se uopće suditi.¹¹⁶ U slučaju da je osoba

¹⁰⁹ Čl. 19. ZSM-a

¹¹⁰ Čl. 31. st. 1. ZSM-a

¹¹¹ Čl. 31. st. 1. ZSM-a

¹¹² Čl. 31. st. 2. ZSM-a

¹¹³ Čl. 31. st. 3. ZSM-a

¹¹⁴ Čl. 32. st. 2. ZSM-a

¹¹⁵ Čl. 32. st. 2. ZSM-a

¹¹⁶ Čl. 32. st. 1. ZSM-a

počinila kazneno djelo kao stariji maloljetnik (znači napunila je 16. ili 17. godina), a u vrijeme suđenja je postala punoljetna, no nije još navršila 21. godinu može joj se suditi i sud može izreći neku od sljedećih sankcija: posebne obveze, mjere pojačanog nadzora, kaznu maloljetničkog zatvora, upućivanje u disciplinski centar i zavodsku odgojnu mjeru te navedene odgojne mjere mogu trajati najdulje do 23. godine života počinitelja.¹¹⁷ Pritom će sud uzeti u obzir sve okolnosti iz vremena počinjenja, osobito težinu i narav djela, vrijeme koje je proteklo od počinjenja, ponašanje počinitelja, njegove obiteljske prilike, kako se on uključio u redoviti život te svrhu mjere.¹¹⁸ Nadalje, ako je osoba koja je počinila kazneno djelo kao stariji maloljetnik u vrijeme suđenja napunila 21. godinu mogu joj se izreći posebne obveze, mjere pojačanog nadzora i kazna maloljetničkog zatvora, a prilikom odlučivanja sud uzima u obzir iste kriterije kao i kod osoba koje nisu još navršile 21. godinu.¹¹⁹ Također, osobi s navršenih 21. godinu sud umjesto kazne maloljetničkog zatvora može izreći kaznu zatvora, a ako je osoba navršila 23. godine onda joj umjesto kazne maloljetničkog zatvora mora izreći kaznu zatvora ili uvjetnu osudu.¹²⁰

Zaključno, bitno je naglasiti da u pogledu određivanja sankcija prema maloljetnicima postoji diskrecijska ocjena suda, odnosno sudu je prepušteno da odluči koja bi sankcija bila najprimjerenija za konkretnog maloljetnika. No, stručnjaci upozoravaju da unatoč pozitivnim učincima individualizacije kod maloljetnika, velika diskrecijska ocjena suda može dovesti do pravne nesigurnosti i nejednakog postupanja prema maloljetnicima. Stoga bi bilo poželjno nekim zakonskim okvirima odrediti jasne kriterije koji će pomoći sudu pri određivanju sankcija za maloljetnike.¹²¹

5.1. DOBNA GRANICA MALOLJETNIKA

Kao što je već spomenuto, Zakon o sudovima za mladež primarno se odnosi na maloljetnike. Prema Zakonu, maloljetnik je osoba koja je navršila 14. ili više godina, a nije navršila 18. godina. Sve osobe mlađe od 14. godina apsolutno su neodgovorne ukoliko ostvare obilježja kaznenog djela te prema njima postupa Centar za socijalnu skrb. U tim slučajevima eventualno može postojati odgovornost njihovih roditelja ili skrbnika.¹²² No, potrebno je

¹¹⁷ Čl. 33. st. 1. ZSM-a

¹¹⁸ Čl. 33. st. 1. ZSM-a

¹¹⁹ Čl. 33. st. 2. ZSM-a

¹²⁰ Čl. 33. st. 2. ZSM-a

¹²¹ Dragičević Prtenjača, M., Bezić, R., Zagorec, M., *op.cit.* (bilj. 3.), str. 403.

¹²² Čl. 2. ZSM-a

napomenuti da se dob maloljetnika razlikuje od države do države, odnosno ne postoji neka univerzalno određena dob maloljetnika. Svaka država ima slobodu prema vlastitom nahođenju odrediti kada je neko dijete dovoljno zrelo da može odgovarati za svoja (ne)djela, odnosno kada postaje maloljetnikom u kaznenopravnom smislu.¹²³ Primjera radi navest ćemo dobne granice maloljetnika u nekim zemljama svijeta. Srbija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora i Slovačka imaju istu dobnu granicu maloljetnika kao i Hrvatska – maloljetnik je osoba s navršениh 14. godina i od tada postoji njegova kaznenopravna odgovornost.¹²⁴ U tom krugu potrebno je spomenuti i Njemačku jer se hrvatsko kazneno pravo, a i hrvatsko maloljetničko kazneno pravo u svojim rješenjima najviše oslanja na njemačko kazneno pravo.¹²⁵ Naime, Njemačka također propisuje dobnu granicu od 14. godina za maloljetnike, no uz određene posebnosti. Prema njemačkom pravu djeca od 14. do 18. godina mogu biti kazneno odgovorna ako su u vrijeme počinjenja kaznenog djela bila dovoljno zrela da uvide nepravdu svog djela i da postupe u skladu s tim saznanjem.¹²⁶ Nadalje, sličnu dobnu granicu imaju i Island, Norveška i Švedska, odnosno kod njih maloljetnik postaje odgovoran s navršениh 15. godina.¹²⁷ Nešto višu granicu propisuju Ukrajina, Rusija i Portugal – njihova dobna granica je 16. godina, no potrebno je napomenuti da te zemlje ujedno propisuju i iznimke, odnosno da i mlađe osobe mogu odgovarati za pojedina izrijekom navedena kaznena djela.¹²⁸ No, za potrebe ovog rada mnogo su zanimljivije zemlje koje propisuju nižu dobnu granicu od Hrvatske, odnosno sadrže pojedine posebnosti u pogledu određivanja odgovornosti maloljetnika. Prva od njih je predstavnicа anglosaksonskog pravnog kruga – Velika Britanija, točnije Engleska i Wales. Engleska je oduvijek propisivala vrlo nisku dobnu granicu za odgovornost. Naime, prvotna granica za kaznenu odgovornost bila je 7 godina koju je 1933. godine povisila na 8 godina, odnosno 1963. godine na 10 godina.¹²⁹ Niska dobna granica odraz je načela zaštite društva od maloljetnih počinitelja kaznenih djela koje ima prednost pred načelom najboljeg interesa djeteta i iz tog razloga češće dolazi do izricanja sankcija oduzimanja slobode i smještaja maloljetnika u ustanove.¹³⁰ Također, taj je sustav poznat kao sustav „nulte tolerancije“ prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela te se temelji na ideologiji „zakona i reda“ jer

¹²³ Grgić Blažinović J., *op.cit.* (bilj. 5.)

¹²⁴ CRIN, <https://archive.crin.org/en/home/ages/europe.html>, (12.8.2024.)

¹²⁵ Dragičević Prtenjača, M., Bezić, R., *Perspektiva uvođenja doktrine doli incapax u hrvatsko maloljetničko kazneno pravo*, Makedonska revija za kazneno pravo i kriminologija, 25 (2018), 1; 1-37, str. 18.

¹²⁶ CRIN, *op.cit.* (bilj. 124.)

¹²⁷ *Ibid.*

¹²⁸ *Ibid.*

¹²⁹ Dragičević Prtenjača, M., Bezić, R., *op.cit.* (bilj. 125.), str. 21.

¹³⁰ *Ibid.*

maloljetnici moraju preuzeti odgovornost za svoja (ne)djela.¹³¹ Drugim riječima, Engleska propisuje strogo formalno određenu granicu od 10 godina i ne propisuje nikakve subjektivne iznimke od tog pravila. Nadalje, posebno je zanimljiv sustav dobne granice u Francuskoj: osobe mlađe od 18 godina „koje mogu shvatiti što čine“ kazneno su odgovorne za kaznena djela, prekršaje ili sitnije prijestupe za koje su proglašene krivima i prema njima se mogu izreći mjere zaštite, pomoći, nadzora i odgoja prema uvjetima utvrđenim posebnim zakonodavstvom.¹³² S druge strane, ne postoji apsolutna minimalna dob u kojoj se djeca mogu smatrati kazneno odgovornom, ali obično se smatra da je dijete „ubrojivo“ između 8. i 10. godine.¹³³ Francuski sustav zapravo predstavlja drugu krajnost engleskog sustava jer on uvelike uzima u obzir upravo subjektivne elemente, odnosno može li dijete shvatiti što čini. Također, djeca od 13. do 18. godina mogu biti kazneno osuđena, uključujući na zatvorske kazne, a djeca od 16. do 18. godina mogu u određenim okolnostima biti podvrgnuta kaznama za odrasle.¹³⁴

Iz priloženih primjera vidljivo je da je u svim europskim zemljama prihvaćeno stajalište da maloljetni počinitelji, nakon što prijeđu određenu dobnu granicu kaznene odgovornosti, moraju kazneno odgovarati za svoje ponašanje, ali države se međusobno razlikuju u načinu reakcije na počinjeno kazneno djelo. U većini država, uključujući i Hrvatsku, prema maloljetnim počiniteljima postupa se znatno drugačije u odnosu na odrasle počinitelje, odnosno maloljetnike se u pravilu ne kažnjava, već im se izriču mjere kojima im se nastoji pružiti pomoć i zaštita radi ostvarenja njihova preodgoja i rehabilitacije te ostvarenja specijalne prevencije. U posljednjih trideset godina većina europskih država provela je neki oblik reforme maloljetničkog pravosuđa. Neke su se države više okrenule neoliberalnom konceptu i zaoštavanju politike kažnjavanja prema maloljetnim počiniteljima, poput Engleske i Walesa te Francuske, a druge su države, poput Njemačke i Švicarske, i dalje nastavile graditi sustave u kojima je kažnjavanje maloljetnika iznimka, odnosno prednost imaju odgojno-obrazovne mjere.¹³⁵

Kada izdvojimo Hrvatsku iz navedenih primjera vidljivo je da je ona u nekoj sredini u odnosu na dobnu granicu drugih zemljama. No, problem koji se sve češće javlja je način određivanja maloljetnika. Naime, kao što je već spomenuto, ukoliko je osoba navršila 14 godina ona će kazneno odgovarati jer se smatra da je to granica kada osoba može shvatiti

¹³¹ Dragičević Prtenjača, M., Bezić, R., *op.cit.* (bilj. 125.), str. 22.

¹³² *Ibid.*, str. 16.

¹³³ *Ibid.*, str. 17.

¹³⁴ CRIN, *op.cit.* (bilj. 124.)

¹³⁵ *Ibid.*

značenje svojih djela. No, što je sa svim graničnim slučajevima? Kada se radi o osobi koja ima 12 ili 13 godina, a vidljivo je da osoba može razumjeti značenje svojih djela i posljedice istih? To je pitanje koje se sve češće postavlja, pogotovo nakon nedavnih događaja koji su se dogodili u susjednoj nam državi. U spomenutom slučaju dijete od 13 godina i 10 mjeseci planirano je usmrtilo više osoba ne pokazujući kajanje i time potaknulo na promišljanje o mogućnosti uvođenja kaznenopravne odgovornosti i za osobe mlađe od 14 godina (primjerice u dobi od 10-14 godina) i to ponajprije za teške delikte (primjerice ubojstvo ili teško ubojstvo, razbojništvo, iznudu i sl.), ako se utvrdi da su osobe dovoljno zrele, tj. da kod njih postoji *discernimento*, odnosno drugim riječima da su ubrojive.¹³⁶ Također, još jedan nedavni slučaj vezan za kazneno djelo koje se sve češće javlja kod maloljetnika potiče na razmišljanje o uvođenju subjektivnih elemenata u određivanje dobne granice.¹³⁷ Naime, među maloljetnicima sve je češće slanje obnaženih fotografija putem društvenih mreža, bilo svojih vlastitih bilo tuđih. U spomenutom slučaju dječak je zatražio djevojčicu da mu pošalje obnažene fotografije treće djevojčice što je ona i učinila. Dječak je u vrijeme počinjenja kaznenog djela navršio 14 godina, a djevojčica koja je slala fotografije još nije pa je stoga kazneno odgovarao samo dječak, iako se radi o osobama rođenim iste godine. S obzirom na razliku u rođenju od samo nekoliko mjeseci, možemo pretpostaviti da se radi o osobama koje se nalaze na istom ili sličnom stupnju razvoja i zrelosti, odnosno da su oboje podjednako svjesni svojih postupaka.

138

S obzirom na sve prethodno navedeno, zaključno je mišljenje da je potrebno razmisliti o mijenjaju pravila o kaznenopravnoj odgovornosti maloljetnika. Naime, iako je određivanje kaznenopravne odgovornosti maloljetnika prema njegovoj dobi potrebno te Hrvatska u tom pogledu predstavlja neku srednju vrijednost, odnosno ne ide u krajnosti, ipak je potrebno uvesti određene subjektivne elemente koji će korigirati navedenu granicu. Takvo shvaćanje oslanja se na mišljenje stručnjaka i drugih područja osim prava, među kojima je i Krešimir Prijatelj, dječji psiholog s Odjela za psihologiju Sveučilišta u Zadru koji navodi: “Dob ne bi trebala biti jedina varijabla prema kojoj bismo donosili odluke o kaznenoj odgovornosti. Potrebno je uzeti u obzir i procijeniti brojne druge aspekte funkcioniranja adolescenata, poput njihovog stupnja kognitivne, emocionalne, moralne i socijalne zrelosti, a posebice razumijevanja ponašanja u koja se uključuju i sposobnosti rasuđivanja.”¹³⁹ Postojala bi i donja granica utvrđenja

¹³⁶ Dragičević Prtenjača, M., Bezić, R., *op.cit.* (bilj. 125.), str. 2.

¹³⁷ Autorica ima saznanja o slučaju iz osobnih izvora

¹³⁸ *Ibid.*

¹³⁹ CRIN, *op.cit.* (bilj. 124.)

discernimenta, odnosno 10 godina. Uzeta je granica od 10 godina jer dijete u toj dobi ima se smatrati već dovoljno integriranim u društvo i socijalizirano, te dovoljno sposobno za rasuđivanje da zna što bi smjelo, odnosno što ne bi smjelo činiti.¹⁴⁰ Prema tome, potrebno je zadržati dobnu granicu od 14 godina, no propisati moguće iznimke. Iznimke bi podrazumijevale da se dijete od 10 do 14 godina smatra neubrojivo, no da se njegova zrelost i mogućnost shvaćanja njegovih djela treba provjeriti u svakom pojedinom slučaju (prvenstveno bi se to odnosilo pojedina teška kaznena djela).¹⁴¹ Drugim riječima, postojala bi oboriva presumpcija neubrojivosti osobe mlađe od 14 godina. U slučaju utvrđenja suprotnog, odnosno da je osoba ubrojiva, mogla bi kaznenopravno odgovarati.¹⁴² Takav pristup naglašava načelo individualizacije koje je jedno od temeljnih načela maloljetničkog kaznenog prava. Potrebno je maloljetniku pristupiti kao zasebnoj jedinci jer istraživanja pokazuju da maloljetnici, zbog svoje razvojne faze, možda još uvijek nisu stekli kognitivne sposobnosti potrebne za potpuno razumijevanje i učinkovito sudjelovanje u postupcima maloljetničkog pravosuđa.¹⁴³ Njihove opće intelektualne sposobnosti, verbalne sposobnosti, pažnja i izvršno funkcioniranje značajno se poboljšavaju s godinama, no tijekom razvojne faze potrebno im je ponuditi pomoć i vodstvo te zaštitu.¹⁴⁴ Maloljetnike treba smatrati posebno ranjivima jer su u većem riziku da budu diskriminirani ili uskraćeni za svoja temeljna prava zbog svoje dobi, tjelesne i psihičke nerazvijenosti, nedostatka znanja ili sposobnosti slobodne volje.¹⁴⁵ Stoga je u postupke prema maloljetnicima uvijek potrebno uključiti niz stručnjaka, od psihologa, socijalnih pedagoga, socijalnih radnika itd. koji će napraviti procjenu maloljetnika. Njihov je zadatak pomoći sudu u određivanju je li konkretan maloljetnik (mlađi od 14 godina) na dovoljnom stupnju razvoja da može shvatiti značenje svojih djela.

6. ZAKLJUČAK

Hrvatsko maloljetničko kazneno pravo prvenstveno je uređeno posebnim zakonom – Zakonom o sudovima za mladež. Navedeni zakon objedinjuje materijalne, procesne i izvršne

¹⁴⁰ Dragičević Prtenjača, M., Bezić, R., op.cit. (bilj. 125.), str. 3.

¹⁴¹ *Ibid.*

¹⁴² *Ibid.*

¹⁴³ Radić I, 'Importance of the protection of privacy of juvenile suspects or accused persons in criminal proceedings in the context of the EU Law'; (2020), EU and Comparative Law Issues and Challenges Series, vol. 4, EU 2020 – Lessons from the past and solutions for the future, ur. Duić, D., Petrašević, T., Osijek, Faculty of law, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, 576.–597., str. 2.

¹⁴⁴ *Ibid.*

¹⁴⁵ *Ibid.*

odredbe koje se odnose na maloljetnike. Zakon se, osim na maloljetnike, odnosi i na mlađe punoljetnike, odnosno na osobe koje su navršile 18 godina, a nisu još navršile 21. godinu. Za njih postoji dvostruki režim, odnosno sud odlučuje hoće li primijeniti opće kazneno ili maloljetničko kazneno pravo.

Nadalje, prema Zakonu maloljetnik je osoba koja je navršila 14 godina, a još uvijek nije navršila 18 godina te on može kazneno odgovarati. Također, prihvaćeno je stajalište da su djeca do 14 godina neubrojiva, prije svega zbog svoje dobi i životne zrelosti. To podrazumijeva da u slučaju ostvarenja obilježja kaznenih djela njihova odgovornost ne postoji, odnosno oni su apsolutno kaznenopravno neodgovorni. Nažalost, brojni granični slučajevi navode nas na razmišljanje da je potrebno uvođenje nekog oblika instituta *discernimenta*. On bi zadržao granicu kaznenopravne odgovornosti maloljetnika od 14 godina, no također bi uveo iznimke. Osobe od 10 do 14 godina smatrale bi se neubrojivima, no radilo bi se o oborivoj presumpciji. Prema tome, u svakoj pojedinom slučaju trebalo bi se procijeniti je li maloljetnik dovoljno zreo i sposoban razumjeti značenje svojih postupaka. Ukoliko se potvrdi da razumije, mogao bi kaznenopravno odgovarati. U prilog ovom zagovoru ide i načelo individualizacije maloljetničkih sankcija. Naime, Zakon prepušta sudu da odluči koja je sankcija najbolja i najkorisnija za pojedinog maloljetnika s obzirom da se maloljetnici razlikuju. Također, kod maloljetnika je naglasak na specijalnoj prevenciji, odnosno odvratanju konkretnog maloljetnika od toga da više ne čini kaznena djela. Takav stupanj individualizacije potreban je i u odnosu na određivanje kaznenopravne odgovornosti maloljetnika.

LITERATURA:

1. Carić, A., Kustura, I., Sudovi za mladež: ustrojstvo, sastav i nadležnost prema Zakonu o sudovima za mladež, HLJKPP, vol. 16, br. 2, 2009
2. Derenčinović D., Getoš A., Uvod u kriminologiju, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2008., Zagreb
3. Dragičević Prtenjača, M., Bezić, R., Perspektiva uvođenja doktrine doli incapax u hrvatsko maloljetničko kazneno pravo, Makedonska revija za kazneno pravo i kriminologija, 25 (2018), 1; 1-37
4. Dragičević Prtenjača, M., Bezić, R., Zagorec, M.: Vizura hrvatskog maloljetničkog kaznenog prava pri odlučivanju o maloljetničkom zatvoru i njegovu pridržaju-postoje li kriteriji ili je sve diskrecijska odluka suda, Zbornik Pravnog Fakulteta Zagreb, 71, (3-4), 2021.
5. Dragičević Prtenjača M., Radić I., Rizvić D., Maloljetničko kazneno pravo-Quid accidit?, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, Vol. 29 No. 2, 2022.
6. Kujundžić Peto L., Djeca u kaznenom pravu, počinitelji i žrtve, Školska knjiga, 2019., Zagreb
7. Mandić, S., Dodig Hundrić, D., Ricijaš, N. i Kuharić, M., Percepcija stručnjaka o svrsishodnosti sustava maloljetničkog pravosuđa, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Vol. 39, No. 3, 2018
8. Radić I., 'Importance of the protection of privacy of juvenile suspects or accused persons in criminal proceedings in the context of the EU Law'; (2020), EU and Comparative Law Issues and Challenges Series, vol. 4, EU 2020 – Lessons from the past and solutions for the future, ur. Duić, D., Petrašević, T., Osijek, Faculty of law, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, 576.–597.
9. Rizvić D., Prtenjača Dragičević M., Zakon o sudovima za mladež-sudska praksa i primjena, problemi u praksi, Pravosudna akademija, 2022., Zagreb
10. Singer M.: Kaznenopravna odgovornost i zaštita mladeži, Nakladni zavod Globus: Ministarstvo unutarnjih poslova RH, 1998., Zagreb
11. Zagorec, M.: Problematika postupanja prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela, Policijska sigurnost (Zagreb), godina 26, 2017., broj 4

*

12. Kazneni zakon, NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22, 114/23, 36/24
13. Zakon o izvršavanju sankcija izrečenih maloljetnicima za kaznena djela i prekršaje, NN 133/12
14. Zakon o kaznenom postupku, NN 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 130/20, 80/22, 36/24
15. Zakona o sudovima za mladež, NN 84/11, 143/12, 148/12, 56/15, 126/19

*

1. CRIN, <https://archive.crin.org/en/home/ages/europe.html>, (12.8.2024.)
2. Državni zavod za statistiku, Maloljetni počinitelji kaznenih djela prema vrsti odluke u 2023, od 8. travnja 2024., Zagreb, više na: <https://podaci.dzs.hr/2024/hr/76784> (12.8.2024.)
3. Grgić Blažinović J., Poredbeni prikaz i problematika dobne granice kaznene (ne)odgovornosti maloljetnih počinitelja kaznenih djela, više na: <https://www.iusinfo.hr/aktualno/u-sredistu/poredbeni-prikaz-i-problematika-dobne-granice-kaznene-ne-odgovornosti-maloljetnih-pocinitelja-kaznenih-djela-55009> (12.8.2024.)